

Hargita Megye Tanácsa

Hargita megye az ország népesedési tendenciáinak tükrében

Mit tehetünk megyei szinten a demográfiai problémák mérséklésére?

Összeállította:

Fejlesztési igazgatóság:

Stratégiákat kidolgozó részleg

és

Gazdaságfejlesztési és a vállalkozói környezetet elemző részleg

Az ország lakosságának alakulása, a különböző nemzetiségek számaránya és más, népesedéssel kapcsolatos kérdések az utóbbi időben nem csupán a társadalomtudományok különböző szakterületein tevékenykedő kutatókat, valamint politikusainkat foglalkoztatja, hanem szemmel láthatóan egyre szélesebb körben, a társadalom minden szegmensében élénkülni látszik a figyelem a témakör iránt.

Kétségtelen, hogy az időszakos (munkaerő-elvándorlás), de az állandó migráció is egyre inkább olyan társadalmi jelenségnek számít, amely a romániai családok jelentős hányadát érinti. Ezek a jelenségek természetesen nem ismeretlenek a székelyföldi megyékben sem, hisz a székelyföldi társadalom tradicionálisan népességkibocsátó közegnek számít.

Az, hogy kisebbségi létünkéből fakadóan kiemelten foglalkozunk a romániai magyarság számának változásával, természetes jelenség, hisz a magyar nemzetiségű lakosság számbeli alakulásának számos politikai, képviseleti, kulturális, nemzeti önazonossági, közösségi, a mindennapokra is kiható és szimbolikus vonatkozása van. Az utóbbi időben azonban a román közfigyelem fokozódása a népesedési kérdések iránt visszaköszön az országos médiában is. Egyre több sajtócikk, talk-show és rádióműsor foglalkozik a különböző demográfiai jelenségek feldolgozásával.

Véleményünk szerint a demográfiai jelenségek iránti közfigyelem általános fokozódása alapvetően a következőknek tudható be:

1. Globálisan: a Kelet és a harmadik világ exodusa az európai uniós csatlakozással egyidejűleg Romániát is fontos globális tranzit-, illetve esetenként célországává tette.
2. Európai szinten: a területi különbségekből adódóan az elvándorlás, de különösen a munkaerő időszakos migrációja jelentős méreteket ölt a kontinens különböző életszínvonalat kínáló országai között.
3. Országosan: az ország lakossága a rendszerváltás óta folyamatosan csökken, ami a negatív migrációs mérleg és a kedvezőtlen természetes szaporulat együttes eredménye. Az viszont már most előrevetíthető, hogy a lakosságcsökkenés és a korfa struktúrájában tetten érhető kedvezőtlen népességszerkezeti folyamatoknak megkerülhetetlen gazdasági, intézményfenntartási és más közpolitikai következményei lesznek.

4. Helyi szinten: egyre inkább érzékelhető a mindennapok síkjain is a települések és kistérségek etnikai összetételének megváltozása.

Itt kell utalnunk arra, hogy sokan, nem kevésbé sarkítva, a népességfogyást kizárólag gazdasági okokkal, a jövedelmek csökkenésével és az életszínvonal romlásával magyarázzák. Ez az állítás lényegesen leegyszerűsítő, ráadásul a globális népesedési tendenciákban tapasztalható különbségek erősen rácsafolnak erre (pl.: a fejlett országokban csökken a lakosság, míg a fejlődő országokban növekedik).

A demográfiai trendek mögött az okok komplex rendszere húzódik meg, és országonként, régióként (sőt gyakran még kistérségenként is) változhat az egyes magyarázók súlya. A népességcsökkenés tehát nem önmagában értelmezendő és vizsgálendő jelenség, hisz számos társadalmi (kulturális), gazdasági és (népesedés)politikai összefüggés, valamint ezek kölcsönhatása állhat egy ország vagy régió népességének növekedése, illetve csökkenése hátterében.

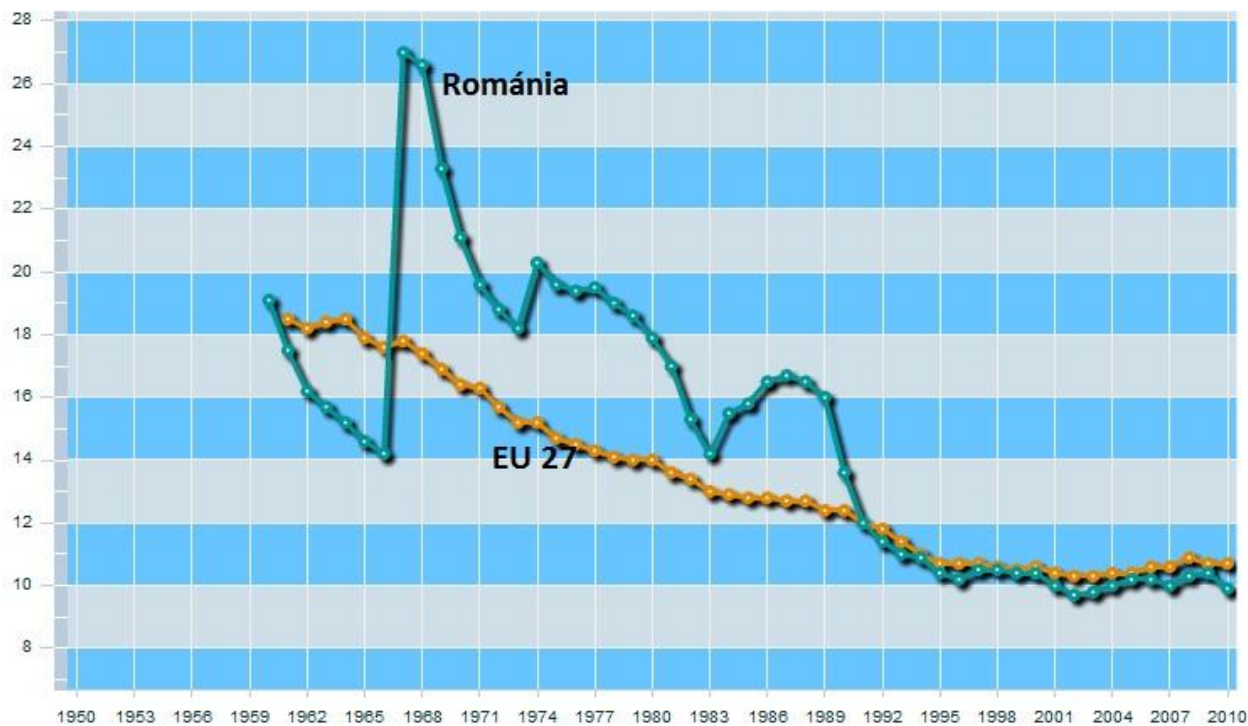
Népesedési tendenciák az országban és Harghita megyében

Rövid elemzésünk az EVZ.ro (<http://www.evz.ro/detalii/stiri/se-nasc-mai-multi-moldoveni-decat-ardeleni-oltenii-pe-cale-de-disparitie-vezi-harta-nas-94602.html>) hírportál hasábjain megjelent tömör adatközlő cikk fontosabb megállapításaira alapoz, illetve áttekintettünk néhány fontosabb regionális elemzést, vonatkozó statisztikai adatsort is.

Az említett sajtócikk értelmében az élve születések száma az országban több mint 10 000-rel csökkent 2010-ben az előző év adataihoz képest. Ez a születésszám-csökkenés a születési rátában egy 0,5 ezrelékpontos csökkenés formájában mutatkozik meg, amely folytán az 1000 lakosra jutó születések száma az országban 9,9-re mérséklődött (Harghita megyében ez az érték az országos átlag fölötti 10,9).

1. Ábra: a születési ráta alakulása az EU-ban és Romániában

Forrás: <http://ec.europa.eu/health/indicators>

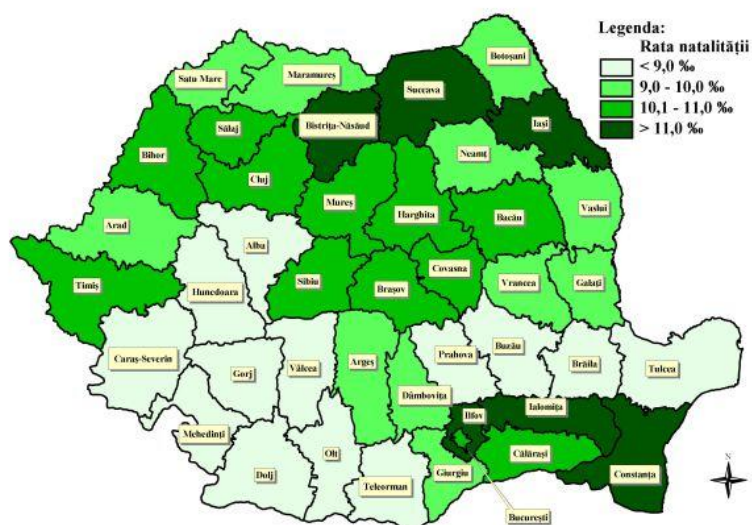
A fenti ábra alapján a romániai születési ráta alakulása esetében a következő négy dologra hívnánk fel a figyelmet:

1. Jól kiolvasható az abortusztilalom (1966) hatása a születési ráta alakulására, amikor is az abortusz törvényes korlátozását követően egyik évről a másikra majdhogynem megduplázódott a születések száma Romániában.
2. A rendszerváltás után tendenciaszerűen megfigyelhető a gyermekvállalási kedv csökkenése az országban.
3. Érdekes módon a válság éveiben (2008 és 2009) az utóbbi tíz év legmagasabb értékeit regisztrálták az ezer főre vetített születések esetében.
4. Az országos születési ráta 1991-től kezdve az Európai Unió átlaga alatt mozog (a magyarországi adatsorok még elszomorítóbb képet festenek, 9,0 ezrelék 2010-ben).

Az alábbi térképet az előbbieken hivatkozott cikkből vettük át. A térkép jól illusztrálja a születési ráta esetében tapasztalható regionális és megyei különbségeket.

2. Ábra: születési ráta a romániai megyékben, 2010

Az ábra alapján láthatjuk, hogy a székelyföldi megyék és általában a magyarlakta megyék az országos átlag fölött teljesítenek (Harghita megyében ez az érték 10,9 ezrelék). Kimagasló eredménnyel azonban csupán az ország északkeleti (Iași, Suceava), illetve a délkeleti (Konstanca, Ialomița) megyéi, valamint Ilfov megye büszkélkedhet (12 ezrelék).

Egy másik fontos demográfiai mutató a születési ráta mellett, amelyre feltétlenül hivatkoznunk kell a teljes termékenységi arányszám, amely a szülőképes korú (15–49 év) nőkre jutó születések korcsoportonkénti átlagából azt következteti ki, hogy a mai 15 éves nőknek szülőképes koruk végéig átlagosan hány gyerekük fog születni. A szakirodalom szerint a populáció reprodukciójához, azaz számbéli szinten tartásához legalább 2,1-es átlagérték szükséges. A statisztikai adatok szerint 2009-ben ez az

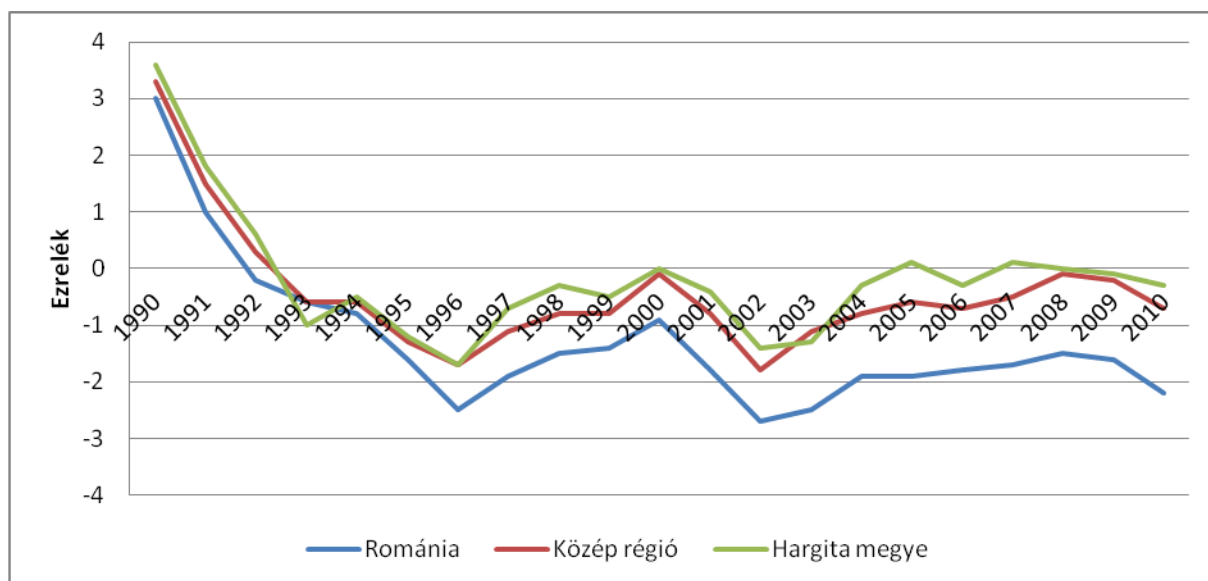
érték Romániában 1,38 volt, jóval az EU 27 átlaga alatt (amely ugyancsak a reprodukciós szint alatt, 1,6-es értéket mutatott) volt.

Meg kell jegyeznünk, hogy a rendszerváltást követő időszakban az abortuszok száma az országban rekordmértéket öltött, ami a születési rátára is kedvezőtlenül hatott. 1990-ben például több mint 990 000 abortuszt hajtottak végre, míg 1991-ben az abortuszok száma még mindig meghaladta a 860 000-et (forrás: Evoluția principalilor indicatori demografici în România, în perioada 1989-2000, Centrul de Calcul, Statistică Sanitară și documentare medicală, p. 26).

Regionális különbségeket a gyermekvállalási hajlandóságban az országon belül is találhatunk, például amíg országos szinten 1000 termékeny korban lévő nőre csupán 39,4 élve születés jut, addig a Központi Régióban ez az érték 41,8-et, Hargita megyében pedig 44-et mutat. A megyén belül a vidéki térségekben jelentősebb a gyerekvállalás, amíg 1000 vidéki termékeny korban lévő nőre 46,2 élve születés jut évente, addig városban ez az érték 41,4.

Az alábbi ábrán az országos, regionális és megyei természetes szaporulat mutatószámait tüntettük fel.

3. ábra: A természetes szaporulat alakulása 1990 és 2010 között

Forrás: saját szerk. INS-adatok alapján

Látható, hogy az elhalálozások és élve születések különbségéből számolt mutató Romániában gyakorlatilag a rendszerváltás után szinte azonnal a negatív tartományban mozog, ami napjainkig nem kevesebb mint 586 000 fős népességfogyásért felelős.

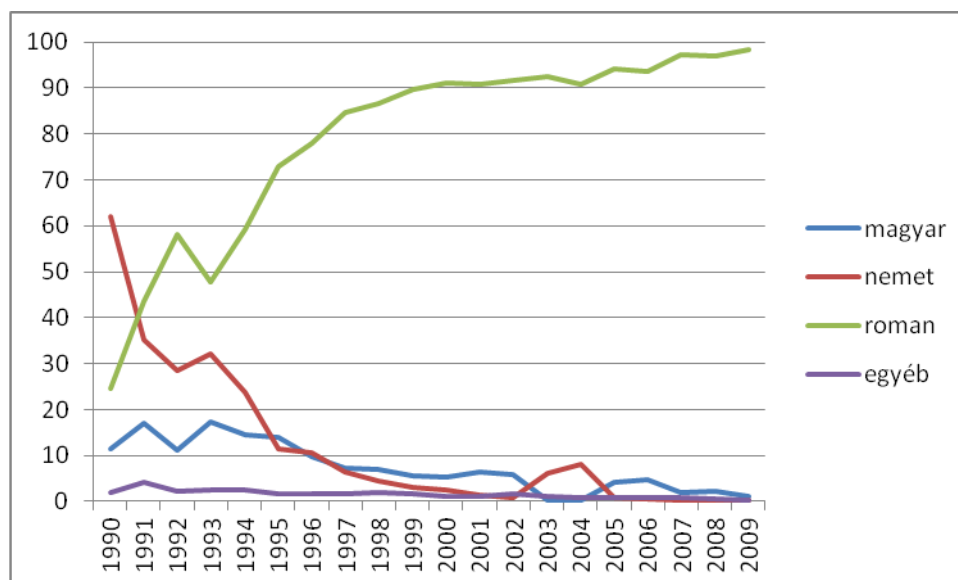
A hivatalos statisztikák szerint Harghita megyében a természetes szaporulat mutatója kedvezőbb képet mutat mind az országos, mind pedig a regionális értékeknél, azonban az elmúlt 20 évben ez a megyében is egy átlagos falu lakosságának megfelelő népességcsökkenést eredményezett (-1114 fő).

A megyében tapasztalható természetes fogyást a vidéki térségek „termelik ki”, hisz a városi területeken a természetes szaporulat, a rendszerváltástól napjainkig pozitív értékeket mutat. Az imént láthattuk, hogy a vidéki nők gyermekvállalási hajlandósága magasabb, ezért a vidéki természetes fogyás mögött magasabb elhalálozási rátát gyaníthatunk (pl.: 2010-ben ez 9,2 a megye városaiban, míg vidéken 12,8).

A lakosság lélekszámának alakulását a természetes szaporulat mellett a migráció is jelentősen befolyásolja. 1991 és 2009 között csaknem félmillióan hagyták el az országot véglegesen, a hivatalos migrációs egyenleg pedig -203 241 fő (és hangsúlyozzuk, hogy ezek nem a valós, csupán a hivatalos adatok). Az időszakosan, munkavállalás céljából elvándorlók száma pedig ennél jóval nagyobb méreteket ölt. Az alábbi ábrán az elvándorlók nemzetiségi arányát tüntettük fel:

4. Ábra: Az emigránsok nemzetiségi aránya – %

Forrás: saját szerk. az INS adatai alapján

A fentiek alapján látható, hogy a magyarok a rendszerváltást követő néhány évben lakosságarányukat meghaladóan hagyták el az országot, majd 1997-től kezdődően a nemzetiségi arány szerint jellemzően kevesebb magyar emigrál.

A negatív migrációs mérleg és a természetes fogyás hatásának következtében az ország népessége a rendszerváltástól napjainkig összességében közel 1 750 000 fővel fogyatkozott meg, a megye lakossága pedig 364 ezerről 325 ezerre csökkent.

Fontos megjegyeznünk, hogy a népességfogyással és a várható élettartam növekedésével párhuzamosan megváltozik a lakosság korösszetétele is. A korösszetétel változásai az ország és a megye estében is az elöregedés irányába mutatnak. A megnövekedett demográfiai függőség (időskorú függőségi ráta) hosszabb távon új kihívások elé állíthatja a székelyföldi társadalmat is. Ugyanakkor nagy valószínűséggel a megye lakosságának az etnikai összetételében is változásokra számíthatunk, például a roma népességarány növekedése valószínűsíthető (lásd például Csata István és Kiss Tamás *Demográfiai perspektívák Hargita megyében* című előrejelzését).

Sodródunk az árral?

A megye demográfiai folyamatai nagyon sok szempontból hasonlóságot mutatnak az országos folyamatokkal (fogyás, elöregedés, elvándorlás stb.), ugyanakkor az etnikai és kulturális sajátosságok egyben új lehetőségeket is kínálnak a demográfiai problémákból eredő szociális és gazdasági feszültségek csökkentésére. A problémák mérséklésének még inkább kedvez, ha helyben megvan a kellő politikai akarat, és adott a társadalmi konszenzus a megoldásokra. A fentiek alapján feltevődik a kérdés, hogy mit tehetünk a megyében tapasztalható kedvezőtlen demográfiai folyamatok és az ezekből származó jelenségek mérséklésére. Beszélhetünk-e megyei szintű népesedéspolitikáról? Miben nyilvánulhat ez meg? És egyáltalán létezik-e egyáltalán bármiféle eszközrendszer arra vonatkozóan, hogy kedvezően hatni tudjunk a megye népesedési folyamataira?

Úgy gondoljuk, hogy Hargita Megye Tanácsa – karöltve a megyei intézményekkel, civilekkel és a lakossággal – a következő tárgyköröknek, feladatoknak kell kiemelt figyelmet szenteljen a jövőben:

- A családeshmény támogatása: a család mint a társadalom alapegysége a gyermekvállalás szempontjából rendkívül fontos érték. Hargita Megye Tanácsa, felismerve a család fontos társadalmi és népességreprodukciós szerepét, több éve működteti a Családprogramot.
- A gyerekvállalás ösztönzése: fiatalok és főként értelmiségi fiatal csoportok körében népszerűsíteni a gyerekvállalás örömeit. A helyi értelmiségnek fel kell vállalnia egyfajta modellszerepet a fiatal társadalom előtt a gyerekvállalásban.
- Támogatni kell a helyi anyaszervezeteket (kismama-egyesületek), az anyaság eszményének népszerűsítése.
- Szexuális felvilágosítás a termékenykoruk elején lévő fiataloknak: tanintézetek és civilszervezetek bevonásával, a roma népesség körében is.

- A kedvezőtlen demográfiai folyamatokból adódó gazdasági problémák csökkentése: a gazdasági függőségi ráta kordában tartása helyi foglalkoztatáspolitikai eszközökkel (idősek részmunkaidős foglalkoztatása, a roma népesség bekapcsolása a munkaerőpiacra, piacszerzés a tradicionális roma mesterségek termékeinek, vidéki térségekben távmunkaprogramok stb.)
- Kismamák foglalkoztatása: helyi vállalkozások bevonásával otthonról elvégezhető munkalehetőségek kismamáknak.
- Társadalmi és munkaerő-piaci integráció: a roma népesség társadalmi integrációját célzó programok és projektek.
- Az identitás erősítése: a nemzeti és lokális identitás erősítése, a nemzet sorsa iránti felelősségvállalás népszerűsítése a fiatalok körében. A román népesség bevonása Székelyföld építésének és gyarapításának folyamatába.
- Hatékony belső marketing: a helyben maradást, esetleg a produktív társadalmi csoportok megyébe költözését támogatandó. A „Jó székelynek és székelyföldinek lenni” érzés kommunikációja.